

Nr 17.

Konstitutionsutskottets memorial angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet ha på därom hos vederbörande gjord framställning blivit överlämnade de under tiden från och med den 10 januari 1949 till och med den 9 januari 1950 i statsrådet förda protokoll, nämligen över

justitiedepartementsärenden från och med den 14 januari 1949 till och med den 4 januari 1950;

justitieärenden från och med den 14 januari 1949 till och med den 29 december 1949;

utrikesdepartementsärenden från och med den 14 januari 1949 till och med den 4 januari 1950;

försvarsärenden från och med den 14 januari 1949 till och med den 4 januari 1950;

socialärenden från och med den 14 januari 1949 till och med den 4 januari 1950;

kommunikationsärenden från och med den 14 januari 1949 till och med den 4 januari 1950;

finansärenden från och med den 14 januari 1949 till och med den 4 januari 1950;

eklesiastikärenden från och med den 14 januari 1949 till och med den 4 januari 1950;

jordbruksärenden från och med den 14 januari 1949 till och med den 4 januari 1950;

handelsärenden från och med den 14 januari 1949 till och med den 4 januari 1950;

inrikesärenden från och med den 14 januari 1949 till och med den 4 januari 1950;

folkhushållningsärenden från och med den 14 januari 1949 till och med den 4 januari 1950.

Därjämte ha på därom särskilt gjorda framställningar till utskottet överlämnats utdrag av följande efter den 9 januari 1950 i statsrådet förda protokoll, i vad de avse:

dels ärende nr 1 i protokollet över försvarsärenden för den 10 mars 1950 angående utnämning av lektor vid försvarets läroverk i Uppsala;

dels ärende nr 2 i protokollet över kommunikationsärenden för den 3 februari 1950 angående besvär av en kansliskrivare i fråga om tillsättande av en kontorsskrivartjänst vid statens järnvägar;

dels ock ärende nr 49 i protokollet över inrikesärenden den 13 januari 1950 angående fråga om förpassning ur riket av viss person.

Till utskottet har jämlikt § 57 riksdagsordningen från andra kammaren remitterats en av herr Andersson i Dunker gjord anmälan om anledning till anmärkning mot chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Mossberg. Anmärkningsanledningen har omförmäls i ett till utskottet tillika överlämnat av herr Andersson i Dunker undertecknat skriftligt anförande och avser nämnda departementschefs tillstyrkan av Kungl. Maj:ts under nr 31 i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 9 december 1949 antecknade beslut angående ny indelning av Södermanlands län i borgerliga kommuner.

Såsom bilaga till förevarande memorial har utskottet låtit foga en inom utskottets kansli upprättad statistisk redogörelse för nådeinstitutets tillämpning under år 1949.

A.

Vid den granskning av ovan omförmälda protokoll och protokollsutdrag, som i överensstämmelse med grundlagens föreskrift av utskottet företagits, har anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen, vilket utskottet får för riksdagen anmäla.

B.

Vid granskningen har utskottet däremot funnit nedan upptagna ärende vara av beskaffenhet att höra jämlikt § 107 regeringsformen hos riksdagen anmälas.

(Protokoll över utrikesdepartementsärenden och jordbruksärenden den 11 november 1949.)

Den 11 november 1949 beslöt Kungl Maj:t på hemställan av tillförordnade chefen för utrikesdepartementet, statsrådet Quensel, efter gemensam beredning med bland andra chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sträng, att genom flyktkapitalbyråns försorg till domänstyrelsen för en köpeskilling av 4 500 000 kronor försälja ett antal fastigheter, tillsammans utgörande en större egendom, Asa säteri i Kronobergs län, omfattande bland annat jordbruk och betydande skogsarealer. Vidare bemyndigade Kungl. Maj:t samma dag på hemställan av chefen för jordbruksdepartementet domänstyrelsen att för kronans räkning inköpa nämnda egendom; tillika anbefalldes Kungl. Maj:t domänstyrelsen att i samråd med statens lantbruksorganisation verkställa utredning rörande försäljning av mark från ifrågasvarande egendom till vissa arrendatorer samt uppdrog åt domänstyrelsen och skogsstyrelsen att gemensamt och efter samråd med skogsvårdsstyrelsen i Kronobergs län uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag angående upplåtelse till skogsvårdsstyrelsen av mark från förevarande egendom för inrättande av en skogsvårdsgård.

Av till dessa ärenden hörande handlingar m. m. framgår följande.

Den ifrågavarande egendomen hade av den tyska ägarinnan år 1924 förvärvats genom testamente efter hennes make, ävenledes tysk medborgare, vilken med Kungl. Maj:ts tillstånd år 1914 erhållit lagfart å fastigheterna. År 1930 hade ägarinnans dotter genom giftermål med infödd svensk man blivit svensk medborgare; ägarinnans dotter och måg hade från 1931 bott på egendomen samt först förvaltats och därefter från 1947 arrenderat densamma.

På framställning av flykttkapitalbyrån förordnade restitutionsnämnden den 7 december 1946 jämlikt 2 § första stycket lagen om kontroll å viss utländsk egendom m. m. att kvarstad skulle läggas å den nämnda egendomen. Flykttkapitalbyrån som i januari 1947 förordnat särskilda syssломän för egendomens förvaltning, vidtog sedermera förberedande åtgärder för försäljning av egendomen och infordrade genom annonsering anbud till den 1 september år 1949.

Redan den 25 juni 1948 hade Riksförbundet Landsbygdens folk i skrivelse till chefen för jordbruksdepartementet hemställt, att lantbruksnämnden i länet måtte verkställa en utredning rörande ett rationell uppordnande av jordbruken under ifrågavarande egendom sam vidtaga av utredningen motiverade åtgärder. Lantbruksnämnden framhöll sedermera i skrivelse den 5 juli 1949 i anledning av förenämnda hemställan bl. a., att densamma vore föranledd av utav vissa arrendatorer framförda önskemål om friköp av arrendelägenheter å egendomen, vilka de och deras föräldrar före dem brukat. Då egendomen, efter vad som vore känt, komme att försäljas i den ordning, som vore föreskrivet beträffande tyskt flykttkapital, hemställde nämnden att chefen för jordbruksdepartementet i samband med egendomens försäljning måtte vidtaga åtgärder för att möjliggöra för arrendatorerna att friköpa och komplettera vissa lägenheter, på sätt, som av lantbruksnämnden föreslagits. Lantbruksnämnden hade med sitt förslag sökt åstadkomma brukningsenheter av sådan beskaffenhet och storleksordning, som för varje särskilt fall ansetts lämpligast. Hänsyn hade härvid också tagits till att huvudgården ej berövades ur arronderingssynpunkt välbelägna åkerarealer.

Vid anbudstidens utgång hade till flykttkapitalbyrån bland annat följande anbud ingivits (härvid har uteslutits ett par lägre anbud utan intresse i sammanhanget):

<i>Jönköpings och Vulkans tändsticksfabriksaktiebolag</i>	4 750 000	kronor
<i>Stiftsnämnden i Växjö stift</i>	4 500 000	»
<i>Nobelstiftelsen</i>	4 300 000	»
<i>Domänstyrelsen</i>	4 300 000	»
<i>Kommunalfullmäktige i Aneboda, Asa och Berg</i> ¹	4 026 000	»

Säsom motivering för sina anbud åberopade anbudsgivarna bland annat följande.

Jönköpings och Vulkans tändsticksfabriksaktiebolag hade genom tidigare lämnade medgivanden av Kungl. Maj:t fått förvärva viss egendom för be-

¹ Anbudet gällde under förutsättning att Kungl. Maj:t lämnade tillstånd att upptaga lån för ändamålet.

redande av aspförädling i samband med experimentella planteringar. De hittills utförda planteringarna hade givit vissa gynnsamma resultat. Försöken hade kommit så långt att verksamheten i huvudsak inriktats på korsningar mellan svensk och amerikansk asp. För att i praktiken få fram någorlunda pålitliga resultat som bl. a. syftade till att få fram materiel, som vore rötbeständiga och som även passade för olika marktyper m. m. fordrades emellertid fr. o. m. nu en utökning av rörelsen från hittillsvarande laboratorieskala till praktiska försök å större områden. Genom ett förvärv av ifrågavarande egendom, varest funnes för aspodling synnerligen lämpliga marker bl. a. större arealer nedlagda jordbruk som snarast borde omföras i produktivt skick genom skogsplantering, skulle bolagets behov i detta avseende säkerställas. Vidare framhöll bolaget, att asptillgångarna i ifrågavarande och närliggande län under de sista 25 åren sjunkit med 25—50 % och detta torde med all sannolikhet även vara fallet i övriga delar av riket. I och med att importen sedan det sista världskriget till största delen omöjliggjorts och sådan givetvis i och för sig icke vore önskvärd, vore det av mycket stor betydelse för vår fortsatta export av tändstickor att allt gjordes för att intressera skogsägarna i Sverige att taga mera hänsyn till aspen, som ju vore en livsviktig råvara för tändsticksindustrien och samtidigt utgjorde en betydelsefull sådan för vår massaindustri. Välskötta asp- och poppelodlingar i större skala å vederbörande egendom skulle utan tvivel ha ett storartat propagandavärde. I detta sammanhang framhölls också, att skogsvårdsstyrelsen i länet hade ett stort behov av en skogsvårdsgård för skogsägare och andra skogligt intresserade. Om bolaget förvärvade egendomen, skulle denna fråga kunna lösas.

Resultatet av de arbeten med aspodling, som hittills framkommit dels genom bolagets bidrag till Föreningen för växtförädling av skogsträd, dels genom bolagets egna försöksodlingar, hade städse stått till förfogande för alla intresserade skogsmän. Denna politik skulle även i fortsättningen följas och bolaget ansåg sig kunna påstå, att dess olika arbeten med snabbväxande lövträd kunde bli av stor betydelse för skogsbruket i hela landet vid den förestående nödvändiga restaureringen av skogarna. Dessutom skulle ett fortsättande av dessa i större skala på den berörda egendomen utgöra ett led i säkerställande av råvarubehovet för fortsatt export av tändstickor, vilken även i framtiden borde vara av stort intresse för Sverige.

Föreningen för växtförädling av skogsträd anslöt sig i en särskild skrivelse till de av tändsticksaktiebolaget anförda synpunkterna. Ifrågavarande egendoms skogsmark vore till övervägande del mycket väl ägnad till uppdragning av aspskog. Aspen hade synnerligen speciella fordringar på markbeskaffenheten och krävde särskilt en näringsrik jord med hög markfuktighet men utan försumpning. Dessa betingelser vore för handen inom en för vårt land osedvanligt stor samlad areal på denna egendom. De med tändsticksaktiebolagets understöd tidigare gjorda försöken med nyframställda asptyper hade givit så utslagsgivande resultat att deras tillämpning i stor skala borde prövas snarast möjligt. Föreningen ville därför rekommendera tändsticksaktiebolaget som köpare.

I skrivelse den 9 september 1949 framhöll tändstickaktiebolaget bl. a., att bolaget vid ett förvärv av egendomen med nöje komme att tillmötesgå alla skäliga anspråk beträffande friköp, som kunde göras av de ifrågavarande arrendatorerna. Bolaget föreslog i detta sammanhang att detaljgranskning av de föreliggande framställningarna från arrendatorerna liksom fastställandet av gränserna för de olika brukningsenheterna samt värdering skulle överlämnas till en nämnd bestående av en överlantmätare, en jordbrukskonsulent samt representant från skogsvårdsstyrelsen och bolaget.

Stiftsnämnden i Växjö stift. Då nu Asa säteri utbjudits till försäljning, erbjöde sig för stiftsnämnden ett tillfälle att i denna inom stiftsnämndens förvaltningsområde belägna egendom placera större delen av stiftets prästlönefondsmedel och därigenom i enlighet med grunderna för 1942 års prästlönefondslag ernå en mera värdebeständig placering av dessa fondmedel. Hänsyn borde jämväl tagas till den omständigheten, att egendomen låge i stiftsstadens närhet, varigenom en effektiv tillsyn och vård av densamma genom stiftsnämndens med ortens förhållanden förtrogna organ vore möjlig och förvaltningskostnaderna kunde beräknas till förhållandevis låga belopp.

Nobelstiftelsen. Det vore givetvis av många skäl, inte minst genom den internationella uppmärksamhet som knötes till Nobelprisen, synnerligen önskvärt, att dessa ej allt för mycket varierade i storlek, i varje fall icke nedåt. Det vore sålunda säkerhets- och avkastningssynpunkter, som måste kombineras. Med nuvarande ränteläge på obligationsmarknaden hade frågan aktualiserats om placering i egendom av ifrågavarande typ. Ett förvärv av den berörda egendomen skulle, enligt stiftelsens mening, vara riktigt ur de synpunkter, som stiftelsen hade att företräda. Ett avgörande moment för stiftelsen hade även varit, att den ansåg sig kunna ordna förvaltningen på ett ur både skoglig och ekonomisk synpunkt tryggande sätt utan att i allt för hög grad öka arbetsbördan för stiftelsens kamerala förvaltning. Slutligen förklarade stiftelsen att den för sin del vore beredd att med skogsvårdsstyrelsen och övriga eventuellt berörda instanser närmare pröva förutsättningarna för realiserandet av skogsvårdsstyrelsens i länet framförda önskemål om tillgång till s. k. demonstrationsskog å den berörda egendomen.

Domänstyrelsen angav ingen motivering för sitt anbud.

Kommunalfullmäktige i Aneboda, Asa och Berg. Då ifrågavarande egendom omfattade cirka $\frac{1}{3}$ samt den bästa och centralaste delen av Asa kommun — vilken senare tillsammans med de två andra skall uppgå i en storkommun — och egendomens innehavare icke tillätit någon ny bebyggelse utan lagt ut torp och arrendegårdar, med följd att socknen de sista årtiondena hastigt avfolkats, med olyckliga verkningar för såväl den enskilde som kommunen, ansåg den blivande storkommunen det enda möjliga vara, att kommunen inköpte egendomen samt att kommunen i samråd med lantbruksnämnden efter hand som förhållandena ansågos lämpliga avstyckade till självständiga jordbruk de delar av egendomen som icke med fördel kunde brukas till huvudgården. Genom försäljning av tomter kunde även önskvärd bebyggelse komma till stånd. Beträffande de redan begärda friköpen av sju stycken torparrenden ställde sig kommunen helt på RLF:s och lantbruksnämndens linje.

Flyttkapitalbyråns styrelse beslöt vid sammanträde den 13 september 1949 att på grund av gällande lagbestämmelser angående särskilt tillstånd för förvärv av jordbruksfastighet ävensom den för byråns verksamhet gällande instruktionen underställa frågan om försäljning av den berörda egendomen Kungl. Maj:ts prövning. Till frågan om vilken anbudsgivare, som enligt flyttkapitalbyråns uppfattning borde ifrågakomma som köpare, anförde byrån följande:

Vid den pågående avvecklingen av tysk egendom hade det, såsom även fastslagits i den s. k. Washingtonöverenskommelsen, framstått såsom byråns uppgift att efter offentliga utbud utvälja den spekulant, som avgivit högsta

anbud, därest denne icke av näringspolitisk eller annan grund vore olämplig såsom köpare. Det förutsattes nämligen att vederbörande tyske ägare, som fränhändes egendom, skulle i tysk valuta erhålla ersättning för denna i förhållande till den erlagda köpeskillingen. Tändsticksbolagets anbud överstege med 250 000 kronor närmast följande av stiftsnämnden avgivna anbud och med 450 000 kronor Nobelstiftelsens och kungl. domänstyrelsens bud. Redan på grund härav borde, enligt flytkapitalbyråns uppfattning, bolagets anbud antagas. Härutöver finge emellertid byrån under hänvisning till bolagets motivering för anbudet framhålla att ett förvärv för bolaget — för att trygga bolagets erforderliga behov av råvara för produktionen — framstode såsom ett ur näringspolitisk synpunkt väsentligt viktigare intresse än de investerings- och andra önskemål som kunde återopas av de närmast ligande anbudsgivarna. Flytkapitalbyrån hemställde därför att Kungl. Maj:t måtte finna för gott medgiva att egendomen måtte försäljas till tändsticksbolaget och bolaget medgivas tillstånd till förvärvet. — Angående arrendatorernas krav ansåg flytkapitalbyrån att frågan om friköp närmast borde vara en sak mellan den blivande ägaren och arrendatorerna. Med hänsyn till tändsticksbolagets inställning syntes en tillfredsställande lösning av frågan kunna förväntas.

Även de för egendomens förvaltning utsedda syslomännen förordade att tändsticksbolagets anbud antoges, då det vore det högsta anbudet och en försäljning i enlighet därmed skulle innebära en ändamålsenlig och ur allmän synpunkt lämplig användning av egendomen.

Frågan om åtgärder av olika slag gentemot bland annat tysk, här i riket befintlig egendom berördes i framställningar från de allierade regeringarnas sida redan under det andra världskrigets senare år. I en i Bretton Woods 1944 antagen och bl. a. svenska regeringen delgiven resolution begärdes, att de neutrala regeringarna skulle vidtaga omedelbara föranstaltningar för att förebygga undangömmande med svikliga medel eller annorledes av egendom, som tillhörde eller påstods tillhöra regering, enskilda eller institutioner inom fiendeländer.

Med syfte att erhålla upplysning om förekomsten av viss utländsk egendom införskaffades redan före krigets slut uppgifter genom valutakontoret, vilka sedan kompletterades genom ett på sommaren 1945 anbefallt deklara-tionsförfarande. 1945 års riksdag (vårsessionen) antog med vissa jämkningar i proposition nr 328 framlagda förslag till lag rörande återställande av från ockuperat land rövad egendom, i samband med vilket en särskild restitutionsnämnd inrättades, samt förslag till lag om kontroll å viss utländsk egendom m. m. Enligt 1 § i den sistnämnda lagen — kontrollagen — stadgades, att om i anledning av kapitalflykt till Sverige eller eljest med hänsyn till rådande av kriget föranledda utomordentliga förhållanden funnes nödigt att vinna kontroll över utländsk egendom inom riket, ägde Konungen förordna, att här befintlig egendom, som tillhörde viss främmande stat, juri-

disk person eller medborgare i samma stat eller annan som vore bosatt i den staten, skulle, i den mån ej Konungen eller myndighet som Konungen bestämde medgåve undantag, vara underkastad förbud att säljas eller skingras. Kunde skäligen befaras, hette det i 2 §, att sådan egendom undanstuckes eller förstördes, kunde på framställning av vederbörande kontrollmyndighet — flykttkapitalbyrån — kvarstad å egendomen förordnas av restitutionsnämnden.

Lagrådet framhöll i sitt yttrande över kontrollagen, att då den hade karaktären av fullmaktslag och verkningarna därför berodde av i vilken omfattning givet bemyndigande toges i anspråk, vore det icke möjligt att överblicka lagstiftningens verkliga innebörd. Lagrådet förutsatte, att de befogenheter, kontrollagen innefattade, endast anlidades efter noggrann prövning av föreliggande behov och allenast i den utsträckning, som oundgängligen påkallades. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 1) rörande kontrollagen sade sig sammansatta utrikes- och första lagutskottet utgå från att det vid tillämpningen av 1 § i lagen skulle bliva möjligt att i avsevärd utsträckning från skingringsförbudet undantaga sådan främmande egendom som trots ägarens nationalitet kunde sägas i realiteten höra närmare samman med Sverige än med den ifrågavarande främmande staten, varvid som exempel nämndes i Sverige sedan länge bedrivna företag och handelsrörelser i här besatta främmande medborgares ägo, vilka icke kunde karakteriseras som dotterbolag eller agenturer.

En väsentlig utbyggnad av kontrollagstiftningen genomfördes redan vid 1945 års höstriksdag. En av riksdagen bifallen proposition, nr 373, innehöll dels förslag till lag rörande administration av vissa utländska bolag, dels vissa tillägg till kontrollagen. Till denna lags 2 § första stycke lades en ny andra punkt, enligt vilken kvarstad kunde förordnas även i det fall att sådan åtgärd funnes erforderlig »för att egendomen skall komma till en ändamålsenlig och ur allmän synpunkt lämplig användning». Vidare föreskrevs, att kvarstadsbelagd egendom kunde försäljas, om den vore underkastad snar förstörelse eller hastigt fallande i värde eller krävde alltför kostsam vård eller det funnes erforderligt för det nyssnämnda, i första stycket andra punkten angivna ändamålet och Konungen eller flykttkapitalbyrån lämnat tillstånd därtill.

De nu nämnda tilläggen till kontrollagen, enligt vilka kvarstadsförordnande och försäljning kunde beslutas även med syfte att egendomen skulle komma till ändamålsenlig och ur allmän synpunkt lämplig användning, måste ses i samband med den vid samma tillfälle antagna lagen om administration av vissa bolag. Ifrågavarande utvidgning av lagstiftningen föranleddes enligt departementschefens uttalande dels av den oreda i hithörande rättsförhållanden det tyska sammanbrottet och Tysklands uppdelning i olika ockupationszoner skapat, dels av de svårigheter, som avspärrningen från Tyskland förorsakat åtskilliga i Sverige verksamma men av Tyskland finansiellt eller kommersiellt beroende företag och som i många fall föranlett driftsinskränkningar. Departementschefen förordade därför åtgärder

från det allmännas sida, varigenom samhällets intresse av produktionens och sysselsättningens upprätthållande tillvaratoges.

De förutnämnda lagarna ha haft begränsad giltighetstid och beslut om förlängning ha upprepade gånger träffats. Erforderliga tillämpningsföreskrifter ha utfärdats av Kungl. Maj:t, bland annat en kungörelse om skingringsförbud å tysk egendom. Enligt den gällande instruktionen för flyktt kapitalbyrån skall byrån bland annat meddela tillstånd till försäljning av egendom varå kvarstad lagts, om det finnes erforderligt för ändamål som i 2 § första stycket andra punkten i kontrollagen sägs, d. v. s. för att egendomen skall komma till en ändamålsenlig och ur allmän synpunkt lämplig användning, och icke med hänsyn till egendomens värde eller omständigheterna i övrigt frågans bedömande anses böra underställas Konungens avgörande.

Ett ytterligare steg i denna utveckling representerar den s. k. Washingtonöverenskommelsen, vilken hade formen av en skriftväxling mellan företrädare för å ena sidan Sveriges regering och å andra sidan Förenta staternas, Frankrikes och Storbritanniens regeringar. Washingtonöverenskommelsen framlades (proposition nr 367) för 1946 års riksdag, som godkände den verkställda skriftväxlingen och bemyndigade Kungl. Maj:t att, vid tidpunkt som Kungl. Maj:t prövade lämplig, sätta den därigenom träffade uppgörelsen i kraft. I propositionen uttalades, att den likvidation av den tyska egendomen, som förutsattes i uppgörelsen, kunde verkställas med stöd av de befogenheter, som erhållits genom den antagna ändringen av kontrollagen och den samtidigt utfärdade administrationslagen. Denna lagstiftning vore nämligen tillräckligt vidsträckt för att medgiva även en allmän likvidation av tysk egendom här i riket. Genom att någon ny lagstiftning icke ansågs nödvändig, kom propositionen varken att underställas lagrådets eller lagutskotts prövning. Propositionen godkändes emellertid i oförändrat skick av riksdagen.

Enligt skriftväxlingen hade ett meningsutbyte ägt rum i frågor berörande tyska intressen i Sverige och »undanröjandet av varje möjlig risk att dessa intressen användas till stöd för ett nytt tyskt anfallskrig». Den svenska regeringen bekräftade härvid sin avsikt att fullfölja ett program för tryggande av fred och säkerhet genom eliminering av de tyska intressena i Sverige. Den bekräftade vidare, att flyktt kapitalbyrån för detta ändamål skulle fortsätta att uppdaga, taga under sin kontroll, likvidera, försälja eller eljest överlåta tysk egendom. Vederbörlig hänsyn skulle härvid tagas till intresset av framtida fred och säkerhet, »särskilt till nödvändigheten att fullständigt eliminera alla former av tysk kontroll och ekonomiskt inflytande, ävensom till svenska nationella ekonomiska intressen samt till önskvärdheten att erhålla högsta möjliga priser». För övrigt må beträffande Washingtonöverenskommelsen särskilt framhållas, att den svenska regeringen icke härigenom förbundit sig att genomföra en total likvidation av tysk egendom. Enligt uppgörelsen avsågs med tysk egendom all egendom, som direkt eller indirekt ägdes eller kontrollerades av någon enskild eller juridisk person av tysk nationalitet inom Tyskland eller av någon tysk, som repatrieras till Tyskland, »dock med undantag för personer, vilkas fall förtjäna särskild behandling».

Av den lämnade redogörelsen framgår, att riksdagen givit Kungl. Maj:t fullmakter till för svenska förhållanden osedvanliga, långt gående inskrifdanden mot bl. a. tysk egendom i Sverige samt att vårt land genom Washingtonöverenskommelsen i förhållande till främmande makter åtagit sig vittgående förpliktelser rörande likvidering av dylik egendom. Denna överenskommelse öppnar dock möjlighet för undantag i speciella fall från ett dylikt förfarande. I det nu förevarande inledningsvis berörda fallet, som utskottet med hänsyn till de där föreliggande särskilda omständigheterna ansett sig böra upptaga till närmare granskning, ha sådana förhållanden varit för handen, att en likvidation av egendomen ej varit nödvändig enligt Washingtonöverenskommelsen samt måste framstå som särskilt stötande enligt rådande svensk rättsuppfattning.

Den berörda, år 1914 förvärvade egendom, som enligt Kungl. Maj:ts beslut den 11 november 1949 försålles, kan icke sägas hava haft karaktären av i Sverige undanstuckett flyktkapital. Egendomen och därmed förbundna intressen voro ej heller av den art att försäljning jämlikt Washingtonöverenskommelsen var erforderlig för »undanröjandet av varje möjlig risk att dessa intressen användas till stöd för ett nytt tyskt anfallskrig». Vidare kan icke någon skyldighet till likvidation härledas ur Sveriges utfästelse att taga hänsyn till »nödvändigheten att fullständigt eliminera alla former av tysk kontroll och ekonomiskt inflytande». Washingtonöverenskommelsen gav alltså Kungl. Maj:t full frihet att pröva, huruvida en sådan särskild behandling varom överenskommelsen talar, i detta fall bort komma till användning. Vidare har det ej heller kunnat göras gällande, att egendomen vanskötts och att därför ett ingripande motiverats enligt kontrollagens bestämmelse om ändamålsenlig och ur allmän synpunkt lämplig användning. Ifrågavarande egendoms nära anknytning till Sverige hade bort påkalla särskild uppmärksamhet. Visserligen har icke ägarinnan mer än tidvis vistats i Sverige men hennes dotter och måg, som äro svenska medborgare, den senare ända sedan födseln, ha från 1931 bott på egendomen samt först förvaltats och därefter från 1947 arrenderats densamma. Enligt utskottets mening föreligger här ett exempel på en sådan egendom som — för att begagna uttrycksätten i sammansatta utrikes- och första lagutskottets tidigare anförda yttrande — trots ägarens nationalitet i realiteten hör närmare samman med Sverige än med den ifrågavarande staten. Avgörande skäl ha sålunda enligt utskottets åsikt förelegat för att undantaga den berörda egendomen från det allmänna likvidationsförfarandet.

När förevarande egendom nu emellertid försålles, är även det härvid tillämpade förfarandet ägnat att ingiva betänkligheter. Egendomen försålles icke till den högstbjudande. Den av Kungl. Maj:t godkände köparen, domänstyrelsen, hade lämnat ett anbud på 4 300 000 kronor, vilket med 450 000 kronor understeg det högsta anbudet på 4 750 000 kronor. Enligt Kungl. Maj:ts beslut bemyndigades dock domänstyrelsen att inköpa egendomen för 4 500 000 kronor. Om Kungl. Maj:t på detta sätt tilldelar viss anbudsgivare — i detta fall staten själv — en förmånsställning genom att låta

denne ändra sitt bud, sedan övriga anbud föreligga, blir själva anbuds-förfarandet skäligen meningslöst. Ej mindre anmärkningsvärt är, att det pris domänstyrelsen skulle betala dock ej kom i paritet med den högste utan blott med den näst högste anbudsgivarens bud. Givetvis kan Kungl. Maj:t, då anbuds-förfarande tillämpas, icke alltid vara skyldig att som köpare godkänna den som avger högsta budet. I förevarande fall förelåg likväl — till skillnad från ett annat under granskningsåret förekommande fall — intet skäl att frångå denna regel. Såsom flykttkapitalbyrån anfört i sitt yttrande företrädde den högste anbudsgivaren tillika betydelsefulla näringspolitiska intressen. De från vissa arrendatorer och skogsvårdsstyrelsen i länet framförda särskilda önskemålen hade dessutom på ett tillfredsställande sätt bort kunna tillgodoses genom uppställande av särskilda villkor för köpeavtalet.

På grund av vad sålunda anförts har utskottet funnit sig böra besluta anmälan enligt § 107 regeringsformen mot statsråden Quensel och Sträng.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Jones Erik Andersson, Gottfrid Karlsson, Karl August Johanson, Herlitz, Björck, Lindén, Bror Nilsson*, Damström och Georg Pettersson; samt

från andra kammaren: herrar Hallén, Pettersson i Norregård, Norén, Spångberg, Nolin, Olsson i Mora, Hammar, Löfroth och fru Wallin.

* Ej närvarande vid justeringen.

Stockholm den 11 maj 1950.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Jones Erik Andersson, Gottfrid Karlsson, Karl August Johanson, Elmgren, Herlitz, Björck, Lindén, Hällgren och Gustav Emil Andersson; samt

från andra kammaren: herrar Hallén, Fast, Pettersson i Norregård, Norén, Spångberg, Nolin, Olsson i Mora, Hammar, Löfroth och fru Wallin.

Reservationer:

A. Avseende särskilda delar i utskottets memorial.

I.

av herrar *Hallén, Karl August Johanson och Lindén*, som ej funnit anledning föreligga för utskottet att såsom bilaga till memorialet låta foga en inom utskottets kansli upprättad statistisk redogörelse för nådeinstitutets tillämpning under år 1949.

II.

av herrar *Hallén, Gottfrid Karlsson, Karl August Johanson, Lindén, Damström, Georg Pettersson, Norén, Spångberg* och fru *Wallin*, som ej funnit anledning föreligga för utskottet att göra anmälan till riksdagen jämlikt § 107 regeringsformen i det ovan under avdelning B upptagna ärendet samt till stöd härför anfört:

Utskottets majoritet har i två hänseenden riktat anmärkning mot ett Kungl. Maj:ts beslut att, på framställning av flyktkapitalbyrån, låta försälja ett fastighetskomplex, tillhörande tysk ägare.

Den första anmärkningen gäller att försäljning över huvud företogs. Enligt utskottets mening var en likvidation av denna egendom ej nödvändig enligt Washingtonuppgörelsen. Därvid åberopar utskottet en föreskrift att egendom tillhörande »personer vilkas fall förtjäna särskild behandling» kan undantagas från likvidation. Utskottet menar att en privilegierad ställning bör tillerkännas ägaren till denna jordegendom av det skälet att svärsonen till ägaren förvaltat och senare arrenderat fastigheten och att denne svärson är svensk medborgare. Utskottet har underlåtit att visa att fall av denna typ avsetts med nyss citerade undantagsbestämmelse. Det kan enligt vår mening ingalunda antagas att en så stor investering av tyskt kapital i svenska realvärden skulle enligt Washingtonavtalet skonas av nyssnämnda skäl. Utskottets uppfattning att en likvidation i detta fall varit »särskilt stötande enligt svensk rättsuppfattning» kunna vi icke heller dela. Vi tro tvärtom att det skulle ha verkat stötande, icke blott i Sverige utan långt utanför våra gränser, om åtgärderna för eliminering av tyska ekonomiska intressen i Sverige och för tillgodoseende av svenska rättsägares anspråk att få åtminstone partiell betalning för sin fordringar skulle ha hejdats inför Stinnesfamiljens fastighet i Sverige, värd bortemot 5 miljoner kronor. Clearing- och likvidationsåtgärder innebära med nödvändighet en viss solidaritet i uppoffringar mellan olika grupper av tyska medborgare, och tyska fastighetsägare få finna sig i att likställas med t. ex. ägare av rörelse eller av löst kapital.

Den andra anmärkningen avser valet av köpare. Utskottet anmärker på att fastigheten såldes till domänstyrelsen för 4 $\frac{1}{2}$ miljoner kr. oaktat Tändsticksbolaget givit ett anbud på 4 750 000 kr. Orsaken till att icke det högsta anbudet antogs var att gällande lag av 1925 ang. bolags förvärv av fastighet, sådan den i praxis tillämpats, ansågs utgöra ett hinder för försäljningen till nämnda bolag. De i praxis tillämpade reglerna för dispens från försäljningsförbudet enligt 5 § ha befunnits i detta fall icke medgiva försäljning till bolaget. Något skäl för anmärkning mot denna ståndpunkt finna vi icke föreligga.

**B. Avseende avslagna yrkanden om anmälan enligt § 107
regeringsformen.**

III.

(Protokoll över justitieärenden.)

av herrar *Gustav Emil Andersson, Pettersson i Norregård, Swedberg och Olsson* i Mora, vilka anförde:

Frågan om rattfylleriets bekämpande har under senare år vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens uppmärksamhet samtidigt som den officiella statistiken uppvisat, att antalet vägtrafikolyckor, som orsakats av spritpåverkan, blivit allt flera. Vid 1949 års riksdag väcktes flera motioner angående skärpt lagstiftning på detta område, och samma år tillsattes 1949 års trafiknykterhetsutredning för utarbetande av förslag till reviderad rattfyllerilagstiftning.

Inför första kammaren uttalade 1949 chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, bl. a., att om en person, som gjort sig skyldig till rattfylleri, skall få nåd fordras det andra och mycket starkare skäl än när det gäller nådesansökningar för de flesta andra brott. Statsrådet trodde inte att han i något enda fall förordat villkorlig dom i rattfyllerimål endast med stöd av sådana skäl, som i vanliga mål kunna föranleda domstolarna att bevilja villkorlig dom, t. ex. att det är fråga om engångsförseelse av en hygglig människa, som man kan vänta aldrig kommer att upprepa sitt brott.

Mot denna bakgrund är det ägnat att förvåna att antalet benådade rattfyllerister synes bli allt större.

Under år 1948 behandlades något över 100 nådeansökningar från personer, som dömts för onykterhet vid förande av bil. Av dessa ansökningar blevo 27 i större eller mindre mål bifallna, därav 12 mot högsta domstolens avstyrkande. I 4 av de sistnämnda fallen nedsattes straffet, och i 6 fall beviljades villkorlig dom.

Under år 1949 utvisar en inom konstitutionsutskottet verkställd undersökning att antalet nådeansökningar av personer, som dömts för rattfylleri (i vissa fall i förening med andra brott), uppgått till 144 och att av dessa 39 blivit i större eller mindre mån bifallna. 105 ansökningar ha avslagits, men

9 ha i överensstämmelse med högsta domstolens hemställan helt eller delvis bifallits (1 nådesökande har beviljats uppskov med straffets verkställighet, 3 ha erhållit villkorlig dom och 5 ha fått sänkta straff) och icke mindre än 30 ha med avvikelse från högsta domstolens hemställan blivit i större eller mindre mån bifallna (4 nådesökande ha fått uppskov med straffets verkställighet, 12 ha erhållit villkorlig dom och 14 ha fått sänkta straff). Bland de benådade befinna sig även ett flertal chaufförer och bussförare. Vid undersökningen har observerats att ett flertal nådesökande underlåtit att i vanlig ordning överklaga underrätts dom och i stället funnit lämpligt att göra ansökan om nåd.

Verkningarna av den nya rättegångsordningen äro väl ännu icke fullt tydliga, men reformens grundläggande krav på muntlighet och omedelbarhet i rättegångsförfarandet stå knappast i god överensstämmelse med en väsentligt vidgad pappersprövning vid växande nådeärendens beredning inom justitiedepartementet.

Iakttagelserna i fråga om behandlingen av rattfylleristernas nådeansökningar synas vara av den natur att de böra bringas till riksdagens kännedom, och detta torde kunna ske utan detaljerad redovisning av de särskilda ärendena. För att välja ett enda exempel kan en anmälan enligt § 107 regeeringsformen knytas till handläggningen av en under 17:o) i protokollet över justitieärenden den 1 april 1949 omförmäld nådeansökan.

En militär befattningshavare hade för onykterhet vid förande av bil samt ovarsamt förande av bil av hovrätt dömts att hållas i fängelse två månader. Domen avsåg brott vid två särskilda tillfällen. Den 26 oktober 1947 hade mannen gjort sig skyldig till rattfylleri; blodprov utvisade 1,55 promille alkohol. Två dagar senare gjorde han sig skyldig till rattfylleri och ovarsam framfart, varigenom han på en tämligen rak vägsträcka kolliderat med en mötande bil; båda bilarna samt två passagerare i den mötande bilen skadades; blodprov utvisade 2,56 promille alkohol. Det var icke första gången, som denne man gjort sig skyldig till spritmissbruk. 1940 erhöll han 8 dagars vaktarrest samt 2 månaders suspension för fylleri. Samma år intogs han på egen ansökan på alkoholistanstalt. 1944 fick han 15 dagars vaktarrest för fylleri, i samband varmed han var intagen på sjukhus några dagar. Dessutom har han 1929 fått böta för våldsamt motstånd.

Såsom nådeskäl anförde sökanden hänsyn till sin sinnesbeskaffenhet, ömmande familjeskäl samt att hans militära tjänstgöringsförhållanden ändrats till hans nackdel.

Högsta domstolen fann anledning ej förekomma att tillstyrka bifall till ansökningen, men föredraganden hemställde att Kungl. Maj:t av nåd måtte förordna att med verkställandet av det ådömda straffet skulle anstå i enlighet med lagen om villkorlig dom, men att sökanden under en prøvotid av tre år skulle stå under övervakning.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifölls av Kungl. Maj:t.

På grund av vad sålunda förekommit ha vi mot den allmänna bakgrunden

av nådeinstitutets tillämpning i fråga om rattfyllerister ansett oss böra påyrka anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredraganden, statsrådet Zetterberg.

IV.

(Protokoll över utrikesdepartements- och handelsärenden.)

av herrar *Herlitz* och *Hammar*, vilka anfört:

Inom utskottet har ett försök gjorts att överblicka, i vad mån reglerna i RF § 12 om riksdagens — eller i särskilda fall utrikesnämndens eller utrikesutskottets — medverkan vid avslutande av överenskommelser med främmande makter blivit tillämpade på de handelsöverenskommelser som ingåtts. Ledning har härvid erhållits i en nyligen publicerad Utredning angående de handelspolitiska arbetsformerna m. m. II (SOU 1950: 9). Det visar sig att av 49 sådana överenskommelser som ingåtts 1949 endast två blivit underställda riksdagens prövning. I vad mån i stället den av RF § 12 subsidiärt anvisade utvägen, att lämna utrikesnämnden respektive utrikesutskottet tillfälle att yttra sig, har tillgripits, kan icke till fullo upplysas. Men det kan nämnas, att å föredragningslistorna för utrikesnämnden — som efter årets första månader, då frågan om skandinaviskt militärt samarbete var aktuell, endast sammanträdde tre gånger — frågor om handelsöverenskommelser icke i något fall upptagits, samt att enligt utrikesutskottets protokoll endast vid jämförelsevis få tillfällen handelspolitiska frågor varit före, och detta endast i den formen, att redogörelser lämnats och diskussion i anslutning därtill ägt rum. Med avseende på beskaffenheten av den behandling, som förekommit eller kan antas ha förekommit hos utrikesutskottet (utrikesnämnden), synes det uppenbart, att denna ingalunda har kunnat vara sådan som RF § 12 avser. Då riksdagens organ träda i riksdagens ställe, kan det icke vara till fyllest, att ärendena presenteras allenast genom muntlig föredragning; meningen måste vara att yttrandena skola avgivas på grundval av framlagda handlingar (färdiga traktattexter eller i vart fall utformade preliminära förslag). Än mindre är det till fyllest, att, så som sedan början av 1948 synes hava varit vanligt, redogörelse för varulistor i en eller annan form meddelas utrikesnämnden (utskottet) i efterhand. RF § 12 avser självklart, att yttranden skola avgivas, innan avgöranden träffas. Och det är — vilket nu för tiden besynnerligt nog ofta förbises — en fundamental skillnad mellan att avgiva yttranden om vad som bör ske och att få upplysningar om vad som skett.

I vad mån 1949 års överenskommelser varit av sådan beskaffenhet, att de bort behandlas enligt RF § 12, torde väsentligen bero av huruvida de anses angå frågor »av större vikt». Denna bestämning förutsätter ett diskretionärt bedömande i varje särskilt fall. Hur det bör utfalla kan naturligen beträffande åtskilliga av ifrågakommande överenskommelser vara föremål för delade meningar. Men med den grundläggande betydelse våra handelsöver-

enskommelser med främmande makter i närvarande läge hava för vår folkhushållning, kan det icke råda meningsskiljaktighet om att talrika överenskommelser måste anses äga denna karaktär. Det är ingalunda till fyllest, att de ganska intetsägande »ramavtalen» underställas riksdagen. Det är framför allt genom s. k. kontingentavtal (fristående eller anslutna till ramavtalen), som de viktiga avgörandena träffas. Utan anspråk på att kunna särskilt utpeka de fall, där RF § 12 mest påtagligt blivit åsidosatt, vilja vi — med ledning av SOU 1950: 9 s. 20 ff. — erinra om ett stort antal s. k. sekundära kontingentavtal, bl. a. med Tjeckoslovakien, vissa avtal med Ungern, vissa s. k. primära kontingentavtal, bland annat angående de båda zonerna i Tyskland samt med Sovjetunionen, samt vissa överenskommelser med Storbritannien och Australiska statsförbundet. Även om en eller annan av dessa överenskommelser i någon form blivit dryftad i utrikesnämnden eller utrikesutskottet, synes det oss uppenbart att reglerna i RF § 12 blivit åsidosatta, dels genom att vissa överenskommelser över huvud ej behandlats av vare sig riksdagen eller dess organ, dels genom att andra ej behandlats på det sätt RF § 12 åsyftar.

Detta förhållande sticker bjärt av mot de försäkringar, som för 4 år sedan avgåvos av utrikesministern, att man i möjligaste mån borde återgå till den praxis som rådde före kriget beträffande tillämpningen av RF § 12. Denna tanke har — såsom framhålles i nämnda utredning — icke fullföljts. Anledningarna till att handelsöverenskommelser icke förelagts riksdagen — vilka utförligt redovisas i utredningen — skola här ej diskuteras. Dem förstå vi väl; riksdagsbehandlingen är ofta olämplig — med hänsyn till nödvändigheten att handla snabbt. Men varför har då icke den i RF § 12 subsidiärt anvisade utvägen anlåtats: inhämtande av utrikesnämndens eller utrikesutskottets yttrande? Detta är frågans kärnpunkt. Det under nuvarande förhållanden naturliga är enligt vår mening, att de handelspolitiska frågorna — i den mån de ej enligt RF § 12 ovillkorligen ankomma på riksdagen — handläggas i denna form. Riksdagen kan icke på allvar följa handelspolitikens skiftningar, men desto viktigare är det, att dess utrikespolitiska delegation gör det.

Vi betvivla ej, att ansvaret för den utveckling, som ägt rum, delvis faller på utrikesnämnden (utskottet), i det att den i stor utsträckning varit till freds med sin mycket passiva roll. Mycket kunde utan tvivel varit annorlunda, om dess ledamöter i högre grad tagit initiativ till handelspolitiska frågor upptagande. Att så ej skett, beror väl delvis på att, såsom ofta kunnat iakttagas, ledamöterna, vilka i avsevärd omfattning äro tyngda av andra uppgifter, över huvud ej ha tillfälle att ägna utrikesfrågorna tillräcklig uppmärksamhet. I varje fall är det framför allt regeringens sak att, oavsett hur stort intresse som yppas inom nämnden (utskottet), genom framställningar i överensstämmelse med RF § 12 sörja för en grundlagsenlig behandling av handelspolitiken.

Med åberopande av vad nu anförts, ha vi inom utskottet yrkat anmälan enligt 107 § regeringsformen beträffande ministern för utrikes ärendena

Undéns och statsrådet och chefen för handelsdepartementet Ericssons underlåtenhet att i vederbörlig omfattning utverka sådan behandling av handelsöverenskommelser, som är föreskriven i § 12 regeringsformen.

V.

(Protokoll över socialärenden den 18 mars, 8 april och 16 december 1949.)

av herrar *Herlitz, Björck, Stener, Olsson* i Mora, *Nordkvist* och *Häckner*, vilka anförde:

Lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete bestämmer som bekant intet om de grunder, efter vilka byggnadstillstånd skall givas eller vägras. Icke heller på annat sätt har riksdagen tagit ståndpunkt till frågan om vilka behov som skola givas företräde framför andra. Vad som anförts i detta spörsmål i statsverkspropositionen (vid framläggandet av den s. k. nationalbudgeten) har icke blivit föremål för några riksdagens beslut. Hur olika sökandes anspråk skola vägas mot varandra ankommer det sålunda helt på Kungl. Maj:t att bestämma. Kungl. Maj:t tar ståndpunkt till detta spörsmål i olika former, särskilt genom prövning av viktigare ansökningar och av besvär, genom direktiv för tillståndsgivande myndigheter och genom fastställande av det mått av tillstånd som olika myndigheter förfoga över (kvoter).

Med hänsyn till byggnadsregleringens utomordentliga betydelse har det synt oss vara av intresse att kunna iakttaga, huru dessa Kungl. Maj:ts befogenheter blivit begagnade. Det har emellertid för oss varit otänkbart att söka med ledning av statsrådsprotokoll och därtill hörande handlingar få ett grepp om byggnadsregleringen i dess helhet och däri tillämpade grundsatser. Vi ha stannat inför allenast de beslut genom vilka kvoter fastställts för bostadsbyggen. Dessa beslut äro tre, samtliga fattade på föredragning av statsrådet Sköld. Den 18 mars fastställdes bostadsbyggnadskvoter för vissa kommuner för 1949, den 8 april dels bostadsbyggnadskvoter för ytterligare vissa kommuner, dels s. k. länsbostadskvoter, ävenledes för år 1949, och den 16 december bostadsbyggnadskvoter för vissa kommuner för 1950. Det har synt oss vara av intresse att vinna kännedom om de till grund för denna kvotering liggande övervägandena.

Att statsrådsprotokollen icke direkt lämna det besked vi eftersökt är naturligt. Men man har anledning att söka beskedet i det utredningsmaterial som, enligt vad protokollet utvisar, legat till grund för Kungl. Maj:ts beslut. Det har under dessa förhållanden synt oss påfallande, att de handlingar, på vilka Kungl. Maj:ts beslut grundas, huvudsakligen allenast utgöras av mycket summariska framställningar av bostadsstyrelsen.

Den framställning av den 18 mars, som ligger till grund för beslutet samma dag, uppehåller sig väsentligen vid den särskilda tillståndsgivning, som betingades av vissa industriers arbetskraftsbehov. I övrigt anföres endast följande:

Vid uppgörande av förslag till bostadsbyggnadskvoter har vid fördelningen grundläggande hänsyn hittills brukat tagas till de beräknade nettotillskotten av hushåll inom respektive kommuner. Kvoterna ha tidigare angivit det antal lägenheter, som ur bostadsmarknadssynpunkt rimligen borde inom en kommun få färdigställas för inflyttning under ett kalenderår. När kvoterna nu i stället ange det antal lägenheter, för vilka byggnadstillstånd bör få meddelas under ett kalenderår, synes detta i och för sig icke böra föranleda tillämpning av någon annan fördelningsprincip än den ovan angivna. Det har emellertid varit nödvändigt att beakta, att lägenhetstillskottet under ett år betingas av icke endast den tillståndsgivning som skall regleras genom fastställande av kvoter för samma år utan jämväl av den bostadsproduktion, för vilken tillstånd meddelats under föregående kvotperioder. Ju större sistnämnda bostadsproduktion är, desto lägre har — under i övrigt lika omständigheter — kvoten kunnat sättas. I vissa fall har emellertid i den vid årsskiftet pågående lägenhetsproduktionen kunnat konstateras ingå en större eller mindre försening i fråga om färdigställandet av lägenheter, som ursprungligen beräknats bli inflyttningsfärdiga före den 1 januari 1949. Att icke beakta detta skulle ha inneburit att kvoten blivit för låg. På samma sätt gäller, att kvoten satts desto högre, ju högre det beräknade hushållstillskottet är.

Särskild hänsyn har vidare tagits till den olika grad i vilken kommunerna hittills blivit underförsörjda med bostäder samt till en serie särskilda omständigheter. I vissa fall har det sålunda varit nödvändigt att beakta förhållandena på den lokala byggnadsarbetsmarknaden. Vidare har det varit nödvändigt att icke sätta en lägre kvot än det antal lägenheter för vilka byggnadstillstånd redan meddelats sedan den 1 januari 1949.

Av det sagda framgår, att uppgörandet av förslag till kvoter haft karaktären av diskretionär prövning från fall till fall. Inom det begränsade totalprogrammet har emellertid utrymmet för i och för sig motiverade hänsynstaganden varit mycket litet. Det må emellertid framhållas, att programmet icke innebär någon minskning av tillståndsgivningen för bostäder jämfört med 1948 utan tvärtom en icke oväsentlig utvidgning. Innehörden av de nya kvoterna för de berörda kommunerna framgår bäst av en jämförelse med det antal lägenheter, för vilka byggnadstillstånd erhöles under år 1948, varom uppgifter därför lämnas i bilagda förslag till kvoter.

Framställningen av den 8 april innehåller allenast följande motivering:

I.¹

Till och med den 28 mars 1949 hade till bostadsstyrelsen inkommit framställningar från 43 kommuner, vilka hemställt om att för dem måtte fastställas särskilda bostadsbyggnadskvoter.

Dessa framställningar ha därefter i samråd med arbetsmarknadsstyrelsens byggnadstillståndsbyrå prövats å bostadsstyrelsens planeringbyrå, varvid i stort sett tillämpats samma principer som vid uppgörandet av förslag till kvoter för de kommuner, för vilka dylika tidigare varit fastställda.

Sedan resultatet av denna prövning diskuterats vid byggnadsberedningens sammanträde den 5 april 1949, har det befunnits lämpligt att föreslå bostadsbyggnadskvoter för 9 av de kommuner som hemställt härom. Innehörden av detta förslag framgår av bilaga 1 (förslaget upptaget i tabellform). Summan av de föreslagna kvoterna utgör 400 lägenheter.

¹ Hänför sig till fastställandet av bostadsbyggnadskvoter för vissa kommuner.

2 *Binang till riksdagens protokoll 1950. 5 saml. 2 avd. Nr 17.*

II.¹

För byggnadstillståndsgivning under år 1949 inom de kommuner, för vilka bostadsbyggnadskvoter icke voro fastställda under år 1948, har förutsatts kunna disponeras sammanlagt 9 000 lägenheter.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 18 mars 1949 ha 26 kommuner, för vilka kvoter voro fastställda under år 1948, överförts till icke-kvotkommuner, och enligt här föreliggande förslag skulle å andra sidan kvoter fastställas för 9 nya kommuner. I samband med den först nämnda förändringen beslöts, att 200 lägenheter skulle överföras från tillståndsgivningsprogrammet för kvotkommuner å 33 000 lägenheter till det antal lägenheter, som förutsatts böra fördelas på länsbostadskvoter. Bifall till den nu föreslagna förändringen har förutsatts böra inbegripa ett överförande av 400 lägenheter från tillståndsgivningsprogrammet för icke-kvotkommuner till motsvarande program för kvotkommuner.

Sagda modifikationer innebära, att tillståndsgivningsprogrammet för icke-kvotkommuner minskats med (400 — 200 =) 200 eller från 9 000 till 8 800 lägenheter. Efter diskussion inom byggnadsberedningen har det befunnits lämpligt att på länsbostadskvoter fördela 8 000 av ovannämnda lägenheter, medan 800 lägenheter skulle disponeras av arbetsmarknadsstyrelsen såsom en central reserv.

Det förslag till länsbostadskvoter, som redovisas å bilaga 2, har uppgjorts å bostadsstyrelsens planeringsbyrå i samråd med arbetsmarknadsstyrelsens byggnadstillståndsbyrå.

Då närmare uppgifter om bostadsbehovet och dess förändringar inom de olika länen för närvarande icke stått att erhålla, har vid fördelningen av sagda lägenhetsantal på länsbostadskvoter hänsyn i första hand tagits till folkmängden i respektive län, exklusive kommuner med egen bostadsbyggnadskvot. Därjämte har sagda befolknings fördelning på tätorter och egentlig landsbygd beaktats ävensom i viss utsträckning flyttningsrörelserna. Slutligen har viss ledning erhållits av uppgifter om tillståndsgivningen i icke-kvotkommuner under år 1948.

Framställningen av den 12 december innehåller över huvud ingen motivering, allenast förslag om kvotsiffror.

I ärendena hava jämväl förelegat vissa framställningar från särskilda kommuner m. fl., över vilka emellertid bostadsstyrelsen icke särskilt yttrat sig.

Detta är, såvitt handlingarna upplysa, hela det utredningsmaterial på vilket Kungl. Maj:t grundat sitt avgörande om i vilken omfattning olika orters bostadsbehov skola tillgodoses. Vi ha svårt att förstå, hur föredraganden och statsrådets övriga ledamöter kunnat vara tillfreds med en så summarisk utredning och beredda att på grundval därav på ytterst kort tid — bostadsstyrelsens framställningar i de första två ärendena äro daterade samma dagar ärendena föredrogos i konseljen och den tredje framställningen 4 dagar före konseljbeslutet — bedöma skäligheten och riktigheten av de resultat, som bostadsstyrelsen kommit till och som av Kungl. Maj:t utan ändring accepterats.

Kännetecknande för vårt regeringssystem är den vikt som lägges vid att de ärenden i vilka Kungl. Maj:t beslutar bliva vederbörligen förberedda

¹ Hänför sig till fastställandet av länsbostadskvoter.

genom »nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk» (RF § 10). Denna beredning är för det första av betydelse såsom grundval för Kungl. Maj:ts ståndpunktstagande. Men det är tillika av betydelse, att allmänna handlingar, tillgängliga för konstitutionsutskottet och i regel även för allmänheten, giva kännedom om de grunder, på vilka besluten vila samt möjlighet att bedöma och i förekommande fall kritisera dem.

Vikten av denna behandlingsform är större ju större räckvidd och betydelse Kungl. Maj:ts beslut hava. I förevarande fall är det fråga om beslut av den mest ömtåliga och ingripande art: det gäller ju den vanskliga uppgiften att träffa ett avgörande om i vilken utsträckning olika grupper av medborgare skola få sina bostadsbehov tillgodosedda, ett val mellan de anspråk härutinnan som från olika orters sida gjorts gällande. Här är det sålunda särskilt angeläget, att de grunder på vilka avgörandet träffas bliva noggrant övervägda och klarlagda. Avgörandena måste framstå som resultat av en såvitt möjligt ingående omsorgsfull och objektiv utredning.

Till en sådan utredning hör i första hand noggrann utredning om de faktiska förhållanden inom olika orter, vilka äro av betydelse för bedömande av behovet av bostäder. Till utredningen hör för det andra att fixera de grundsatser, efter vilka olika orters behov skola bedömas och vägas mot varandra, och att i varje särskilt fall överväga huru dessa grundsatser skola tillämpas. Den av Kungl. Maj:t bestämda kvotfördelningen kan inför allmänheten framstå som objektiv och rättvis endast om den sålunda bygger på ett allsidigt material av fakta och på generella normer, enligt vilka de enskilda fallen likformigt bedömas. Vad av bostadsstyrelsen anförts är ur denna synpunkt långt ifrån tillräckligt. Utredningens bristfällighet framstår klart, om man erinrar sig att olika meningar ofta gjorts gällande om de grunder, efter vilka fördelningen bör ske, om beskaffenheten och värderingen av det statistiska material m. m., som bör ligga till grund för kalkylerna o. s. v. Betydelsen av det val, som härutinnan träffas mellan olika möjligheter, får en klar belysning exempelvis i den diskussion som förts kring frågan om bostadskvoten för Göteborg (Göteborgs stadsfullmäktiges handlingar 1950 nr 162).

Måhända kan man räkna med att föredraganden på andra vägar förskaffat sig en viss orientering i och överblick över spörsmålet. Det förefaller dock osannolikt att tillräcklig inblick i mångfalden av speciella frågor, till vilka Kungl. Maj:t vid kvoternas bestämmande haft att taga ståndpunkt, kunnat ernås utan en vederbörligen motiverad utredning av bostadsstyrelsen. Och i varje fall har det tillvägagångssätt som valts medfört den betänkliga följd, att fördelningen för utskottet och för allmänheten icke framstår såsom tillräckligt grundad i gripbara objektiva överväganden.

Med stöd av vad nu anförts hava vi inom utskottet yrkat annålan enligt § 107 regeringsformen beträffande bristerna i den utredning, som legat till grund för ovannämnda på föredragning av statsrådet Sköld fattade beslut av den 18 mars, 8 april och 16 december 1949.

VI.

(Protokoll över inrikesärenden den 30 september 1949.)

av herrar *von Friesen* och *Löfroth*, vilka anförde:

I ansökan den 1 juni 1949 anhöll stadskamreraren i Kiruna Hjalmar Fredrik Vilhelm Falk, att Kungl. Maj:t måtte förklara honom behörig att erhålla förordnande såsom kommunalborgmästare i nämnda stad, oaktat han icke avlagt för utövande av domarämbete föreskrivna kunskapsprov. Kungl. Maj:t fann genom beslut den 30 september 1949, nr 65, framställningen icke föranleda någon åtgärd.

I 55 § lagen om kommunalstyrelse i stad föreskrives, att i stad utan magistrat skall jämte drätselkammare finnas en kommunalborgmästare.

Om utseende och entledigande av kommunalborgmästare stadgas i lagen den 17 juni 1932 om kommunalborgmästare. Beträffande kompetensvillkoren stadgas i 1 § att kommunalborgmästare skall hava avlagt för utövande av domarämbete föreskrivna kunskapsprov, dock må till kommunalborgmästare utses jämväl den som av Konungen på grund av annan utbildning eller ådagalagd duglighet i kommunala värv eller eljest i allmän befattning funnits skickad att innehava den tjänst, varom är fråga. Enligt 2 § väljes kommunalborgmästare av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmänna rådstugan. Förordnande å befattningen utfärdas av länsstyrelsen. Enligt 3 § skall särskilt reglemente utfärdas av Kungl. Maj:t i viss ordning. Reglemente skall bl. a. innehålla bestämmelse om kommunalborgmästares tillsättning och entledigande.

Reglementet för kommunalborgmästare i Kiruna har fastställts genom Kungl. brev den 14 januari 1949. Om kommunalborgmästarens tillsättande stadgas i 5 § bl. a., att tjänsten skall kungöras i allmänna tidningarna och annan lämplig tidning samt att sökande skall ingiva sina ansökningshandlingar till drätselkammaren inom en månad efter kungörandet. Handlingarna överlämnas till stadsfullmäktige jämte yttrande.

Tjänsten såsom kommunalborgmästare i Kiruna kungjordes i behörig ordning i början av 1949, varefter stadsfullmäktige den 7 februari 1949 valde en tingsmeriterad juris kandidat till kommunalborgmästare i staden. Denne avsåg sig emellertid tjänsten, innan han ännu erhållit förordnande å densamma. Tjänsten kungjordes på nytt till ansökan ledig och därvid anmälde sig såsom sökande fyra personer, av vilka två styrkt sin behörighet för tjänsten. Vid stadsfullmäktiges sammanträde den 20 maj 1949, då frågan om val av kommunalborgmästare stod på dagordningen, beslöto fullmäktige emellertid att bordlägga ärendet och i stället vädja till Falk att anmäta sig som sökande till tjänsten. Vid sammanträde den 17 juni 1949 beslöto fullmäktige att befattningen ånyo skulle kungöras till ansökan ledig.

I en den 3 juni 1949 till länsstyrelsen i Norrbottens län inkommen ansökan anhöll Falk att bliva förklarad behörig att erhålla förordnande som kommunalborgmästare i Kiruna.

Över ansökningen avgav länsstyrelsen i Norrbottens län yttrande den 30 juni 1949. Länsstyrelsen konstaterade bland annat, att Falk, trots avsaknaden av juridisk examen, syntes fylla de krav, som borde uppställas på innehavaren av kommunalborgmästartjänsten. Ur denna synpunkt syntes hinder därför icke böra möta emot ett bifall till Falks ansökan om dispens. Länsstyrelsen ville emellertid ifrågasätta, huruvida Falk, om dispensen beviljades, likväl i nuvarande läge kunde vara berättigad att ifrågakomma till kommunalborgmästartjänsten i Kiruna. Därvid påpekade länsstyrelsen, att bestämmelserna i reglementet för kommunalborgmästaren i Kiruna syntes otvetydigt giva vid handen, att val skulle ske bland dem som i behörig ordning anmält sig till tjänstens erhållande. En förutsättning för att en framställning från Falk om tjänstens erhållande skulle kunna komma under bedömande vore, att befattningen ånyo kungjordes till ansökan ledig. Fullmäktige hade även vid sammanträde den 17 juni beslutat att så skulle ske. Länsstyrelsen ville emellertid ifrågasätta, huruvida ett dylikt beslut kunde anses lagligen grundat, alldenstund behöriga sökande redan anmält sig vid det tidigare kungörelseförfarandet. Under åberopande av vad som anförts, och då Falk haft möjlighet att vid två tidigare tillfällen i vanlig ordning anmäla sig till tjänstens erhållande, ville länsstyrelsen starkt ifrågasätta, huruvida den sökta dispensen i detta sammanhang borde beviljas Falk.

Falk bör, ehuru han saknar juridisk examen, såsom även länsstyrelsen erkänt, skäligen anses fylla de krav som böra uppställas på innehavaren av ifrågavarande kommunalborgmästartjänst. Vad länsstyrelsen i trots härav anförst emot ett meddelande av dispens i nu förevarande fall synes däremot icke förtjäna beaktande. Med hänsyn härtill och till betydelsen av en likformig tillämpning av dispensbestämmelserna rörande kommunalborgmästartjänster ha vi ansett att utskottet bort göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Mossberg.

VII.

av herr *Spångberg, Swedberg, Olsson* i Mora och *Häckner*, vilka anförst:

I en den 31 oktober 1949 till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet inkommen skrift hade advokaten Torsten Sylwan, Stockholm — med förmälan att chefen för departementets landsstatsavdelning förde ett kortregister över vissa inom landsstaten anställda tjänstemän, i vilket register av denne infördes vissa till honom i förtroende lämnade upplysningar rörande dessa tjänstemän — jämlikt § 2 4:o tryckfrihetsförordningen anhållit om tillstånd att taga del av samtliga till registret hörande kort, som använts i något av departementet handlagt ärende.

Sedan vederbörande tjänsteman upplyst, att framställningen torde åsyfta vissa av honom förda privata minnesanteckningar, vilka av honom förvarades under särskilt lås, fann statsrådet och chefen för inrikesdeparte-

mentet genom beslut den 8 november 1949, § 1, framställningen icke för-
anleda någon åtgärd, enär ifrågavarande anteckningar icke kunde anses
vara sådana allmänna handlingar, varom förmäldes i § 2 1:o gällande
tryckfrihetsförordning.

Såväl i den äldre tryckfrihetsförordningen, som gällde till och med ut-
gången av år 1949, som i den samma år antagna nya tryckfrihetsförord-
ningen fastslås grundsatsen om allmänna handlingars offentlighet. Enligt
båda förordningarna äro alla hos stats- eller kommunalmyndighet förva-
rade handlingar allmänna, vare sig de till myndigheten inkommit eller
blivit där upprättade.

Några uttryckliga bestämmelser funnos ej i den äldre tryckfrihetsförord-
ningen i fråga om gränsen mellan allmänna och enskilda handlingar. I den
nya tryckfrihetsförordningen inflöt emellertid i 2 kap. 4 § ett stadgande av
innehörd, att minnesanteckning eller annan uppteckning, som hos myndig-
het verkställt allenast för måls eller ärendes föredragning eller beredande
till avgörande, ej skall hos myndigheten anses som allmän handling, om ej
uppteckningen, sedan målet eller ärendet hos myndigheten slutbehandlats,
omhändertagits för förvaring. I propositionen nr 230 till 1948 års riksdag
med förslag till ny tryckfrihetsförordning anförde föredragande departe-
mentschefen bl. a. att ifrågavarande stadgande i huvudsak torde innefatta
endast ett lagfästade av vad redan då gällde.

1944 års tryckfrihetskunniga, vilkas förslag (SOU 1947:60) ligger
till grund för den nya tryckfrihetsförordningen yttrade bl. a. att från hand-
lingsbegreppet borde ej uteslutas något skriftligt meddelande i vilken form
det än framträdde. Hur skriften åstadkommits — för hand, med maskin-
skrift, helt eller delvis genom tryck eller stencilering eller på annat sätt —
kunde icke anses avgörande, lika litet som om det skriftliga meddelande,
som handlingen innefattade framstode som ett avslutat helt. Även vad som
ur språklig synpunkt vore ofullständigt kunde vara en handling, exempel-
vis en blankett eller en tablå eller tabell. Praktiska skäl talade för att hand-
lingsbegreppet, då det gällde hos myndighet upprättade handlingar, gaves
en begränsad innebörd genom undantag i lagen. Avgörande för undanta-
gets omfattning borde vara att därigenom ej något av det sakliga material,
på vilket myndighet grundade sina beslut och åtgärder, undandrogenes från
offentlighetsprincipens tillämpning. Promemorior och utredningar, som
innehölle dylikt material, borde ej få undantagas och ej heller uppteckning-
ar, som vore föreskrivna i arbetsordning eller eljest. Därutöver förekomme
dock att befattningshavare för underlättande av sitt eget arbete gjorde
minnesanteckningar och andra uppteckningar, vilka alltefter vederböran-
des personliga läggning bleve mer eller mindre fullständiga. Enligt en all-
mänt tillämpad praxis torde sådana uppteckningar betraktas som befatt-
ningshavarens personliga egendom, varöver han, i varje fall sedan målet
eller ärendet slutbehandlats, ägde disponera. Han kunde således borttaga
dem ur akten och förstöra dem eller behålla dem till ledning för behand-
lingen av likartade mål eller ärenden. Vad nu sagts gällde även i viss ut-

sträckning memorialanteckningar över muntlig förhandling i sådana fall då de ej voro att jämställa med protokoll. I den mån sådana uppteckningar som nu avsåges bliva arkiverade hos myndigheten, skulle de emellertid hänföras till allmänna handlingar.

Från rättspraxis kan vidare erinras om rättsfallet RÅ 1946: 3, vari regeringsrätten hade att taga ställning till en såsom konfidentiell betecknad maskinskriven PM, upptagande vissa anmärkningar mot en tjänsteman. Regeringsrätten förklarade att PM måste anses utgöra sådan handling, som avses i 2 § 1 mom. äldre tryckfrihetsförordningen och sålunda offentlig. Vidare kan nämnas, att militieombudsmannen i sin år 1936 avgivna ämbetskrivelse såsom allmän handling förklarat ett handbrev som en ämbetsman i befordringsärende avlåtit till annan ämbetsman och som därvid kommit till användning.

Frågan om rätt att överklaga beslut, varigenom myndighet vägrat bifalla ansökan om utlämnande av offentlig handling, reglerades i § 2 5:o äldre tryckfrihetsförordningen. Hade beslutet fattats av domstol, kunde klagan föras i högre rätt. Var det en administrativ eller kommunal myndighet, som meddelat beslutet, kunde — vid sidan av domstolsvägen — ändring sökas i administrativ ordning med regeringsrätten som högsta instans. Över departementschefs beslut att icke utlämna handling kunde klagan icke föras. Nu nämnda regler om överklagande infördes år 1937. I den nya tryckfrihetsförordningen ha bestämmelser om överklagande upptagits i huvudsaklig överensstämmelse med vad tidigare gällt. Överklagande får dock icke ske när beslutet i utlämningsärendet meddelats av departementschef.

Då sålunda den enskilde icke har möjlighet att åstadkomma rättelse i ett beslut fattat av departementschef om att ej utlämna handling, är det av största vikt att konstitutionsutskottet övervakar att den för vår tryckfrihetsrätt grundläggande principen om allmänna handlingars offentlighet icke trädes för nära genom beslut från detta håll. Konstitutionsutskottet har i år — liksom föregående år — begärt upplysning angående samtliga fall under granskningsåret i vilka departementschef meddelat beslut i fråga om utlämnande av allmänna handlingar. Därvid upplystes att inom inrikesdepartementet meddelats ifrågavarande beslut under § 1 den 8 november 1949. Sedan konstitutionsutskottet med skrivelse den 29 mars 1950 anhållit att utskottet måtte »erhålla handlingarna» till ärendet, har utskottet från inrikesdepartementet mottagit dels den av Sylwan ingivna skrivelsen dels ock avskrift av protokoll i ärendet. Ett inom utskottet därefter framställt yrkande att utskottet i särskild skrivelse måtte anhålla att på lämpligt sätt få taga del av jämväl de inom departementet förvarade, den 8 november 1949 omnämnda anteckningarna har icke vunnit utskottets bifall. Vi anse oss likväl böra framhålla, att om klagorätt i dylikt fall funnits till regeringsrätten eller domstol, klagandeinstansen icke kunnat tänkas avgöra ärendet utan att taga del av ifrågavarande anteckningar. Dessa borde lika väl ha ställts till utskottets förfogande men då departementschefen underlåtit att i anled-

ning av konstitutionsutskottets begäran överlämna dem och ytterligare åtgärd från konstitutionsutskottets sida icke ägt rum, ha vi saknat möjlighet att säkert bedöma, om anteckningarna utgjort sådan allmän handling, som skolat utlämnas. Presumtionen talar dock för att anteckningarna äro av sådan beskaffenhet, bl. a. därför att de förvaras i departementet och sannolikt äro tillgängliga jämväl för annan tjänsteman vid semester eller dylikt för chefen för departementets landstatsavdelning. Påtagliga likheter föreligga sålunda med de handlingar, som enligt vad ovan angivits av regeringsrätten och militieombudsmannen betecknats såsom offentliga. Vi ha ansett oss böra för riksdagen omförmäla vad som förekommit i förevarande fall i anslutning till en inom konstitutionsutskottet preliminärt påyrkad anmälan enligt § 107 regeringsformen mot chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Mossberg.

VIII.

av herrar *Björck, von Friesen, Pettersson* i Norregård, *Swedberg* och *Nordkvist*, vilka anfört:

Statens handelskommission beviljade herr X importlicenser för sammanlagt 1 000 ton belgisk svartplåt, nämligen den 22 oktober 1947 licens nr ZM 46669 å 600 ton och den 23 oktober 1947 licens nr ZM 48684 å 400 ton. Montören Y var medintressent. X och Y skulle enligt vid licensansökningarna lämnade uppgifter använda plåten för tillverkningar vid det icke inregistrerade Aktiebolaget Falkenbergs Plåtindustri i Falkenberg. I verkligheten synes plåten enligt en i Göteborg verkställd polisutredning ha varit avsedd att försäljas för avsevärda överpriser. Redan den belgiske säljaren skulle er hålla gottgörelse för plåten med i runt tal dubbla licensbeloppet.

Bakgrunden till de ovan angivna besluten vore, enligt tillgängliga handlingar, att X vid tiden omedelbart före den första ansökningens ingivande vid besök å industrikommissionen tillsammans med Y förhört sig om möjligheterna att erhålla kommissionens tillstyrkan till en sammanlagd import av 1 000 ton plåt från Belgien. Då X:s företag i Falkenberg icke beräknades hava behov av mer än 600 ton till att börja med och X hade möjligheter att inköpa tillhopa 1 000 ton, erbjöd X att ställa 400 ton av partiet till kommissionens förfogande för fördelning enligt de grunder, som kommissionen kunde finna skäligen. X erhöll emellertid besked å kommissionen, att kommissionen icke ansåg sig kunna tillstyrka den planerade importen. Ett av skälen till att kommissionen icke ansåg sig kunna tillstyrka denna import vore, att det icke från sökandens sida kunde styrkas och icke ens göras troligt, att materialet vore prima, d. v. s. nytillverkat. Vilket verk som tillverkat materialet kunde icke heller uppgivas, en uppgift, som kunde lämna upplysning om materialets kvalitet. Priset, vilket visserligen icke skulle göras till föremål för prövning av kommissionen, men till vilket kommissionen icke kunde underlåta att taga hänsyn, syntes kommissionen icke vara i överensstämmelse med det s. k. avtalspriset utan låg något över detta. Säljaren av partiet vore vid denna tidpunkt okänd och syntes det

kommissionen av allt att döma vara fråga om ett second hand köp. Valutasituationen beträffande Belgien gäve vid denna tidpunkt icke anledning till samma hänsynstagande som vore fallet under slutet av 1948, men det vore dock kommissionens strävan att tillse, att till landet infördes så stora kvantiteter järnmaterial som möjligt med minsta möjliga valutautlägg, varav konsekvensen givetvis bleve, att det med hänsyn till kvaliteten billigaste materialet hade préférence vid behandlingen av till kommissionen remitterade importlicensansökningar.

X åtnöjde sig emellertid icke med de besked han erhållit från industrikommissionen utan besökte tillsammans med Y dåvarande folkhushållningsministern, statsrådet Sträng. X och Y omtalade för statsrådet, att de vidtagit avancerade förberedelser för startande av en plåtindustri i Falkenberg och ville tillförsäkra sig om den erforderliga kvantiteten svartplåt för tillverkningen. Statsrådet begärde närmare informationer om det planerade industriföretaget och erhöll detta i ett brev av den 8 oktober 1947, vari redogjordes för den planerade plåtindustrien i Falkenberg. Vidare meddelades, att undersökningar beträffande inköp av svartplåt hade bedrivits, varvid det visat sig möjligt att erhålla svartplåt från leverantör i Belgien till ett pris av 5,35 belg. francs (44 öre) per kg. Ansökan om licens å 600 ton svartplåt hade inlämnats. Priset kunde enligt statsrådet Sträng godtagas av priskontrollnämnden. På statsrådets rekommendation tillstyrktes ansökningen, varefter denna sändes från industrikommissionen till handelskommissionen den 19 oktober med följande påteckning:

»Tillstyrkes på uppdrag av statsrådet Sträng efter samtal med direktör Diedrichs under villkor att plåten användes för tillverkning av oljecisterner vid den planerade fabriken i Falkenberg och att den icke får försäljas till återförsäljare». Handelskommissionen beviljades därefter ansökningen, som åsattes beteckningen ZM 46669.

Den 22 oktober 1947 beviljades ytterligare en licens om 400 ton svartplåt, licens nr 48684. På den senare licensen antecknades efter samtal mellan statsrådet Sträng och direktör Diedrichs som villkor för godkännande, att hela kvantiteten skulle fördelas inom landet genom industrikommissionens försorg.

I brev den 27 november 1947 till statsrådet Sträng meddelade X, att han icke kunde verkställa importen av svartplåt till det i den ursprungliga licensen angivna priset. För att importen skulle kunna genomföras erfordrades att 55—59 öre per kg betalades av köparen. Med hänsyn till försörjningsläget förklarade statsrådet Sträng, att någon erinran mot bifall till licensen trots prishöjningen icke förelåg. I juni månad 1948 begärdes förlängning av licensen nr 46669. Tydligt hade densamma icke kunnat utnyttjas inom avsedd tid. Framställningen avsågs av vederbörande kommission.

Visserligen har utskottet icke minst under krigsåren haft anledning antaga att ett i och för sig inkonstitutionellt ministerstyre förelegat. Men ett så

uppenbart fall som det föreliggande, vilket genom en tillfällighet kommit till utskottets kännedom, har dock hittills icke kunnat prövas av utskottet. Även om man kan förutsätta att vederbörande statsråd, sedan ärendet besvärsvägen bragts under Kungl. Maj:ts prövning, medverkat till en i konselj företagen ändring av kommissionens beslut, bli hans tidigare ingripanden olämpliga då han därigenom måste anses ha bundit sig beträffande den slutliga prövningen. Enär konstitutionsutskottet först i år kunnat uppmärksamma statsrådets åtgärder i förevarande avseende, vilka ej framgå av statsrådsprotokollen, har utskottet ansett sig böra göra anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot dåvarande folkhushållningsministern, statsrådet Sträng.

*Bilaga.***Statistik****Över nådeärenden hos Kungl. Maj:t.****A. Jämförande uppgifter för vissa år angående nådeärenden, i vilka högsta domstolen avgivit yttrande.**

	Ar:	1924	1929	1934	1939	1944	1949
Hela antalet personer, för vilka nåd sökts		359	461	1066	951	1682	992
Därav helt eller delvis bifallna nådeansökningar		79	78	443	264	440	413
a) i överensstämmelse med högsta domstolens yttrande		62	65	410	204	314	249
b) med avvikelse från högsta domstolens yttrande		17	13	33	60	126	164
Avslagna eller icke upptagna till prövning		280	383	623	687	1 242	579

Vänd!

B. Nådeärenden under år 1949, i vilka Kungl. Maj:t med avvikelse från högsta domstolens yttranden helt eller delvis bifallit nådeansökningen.

Ådömt straff	Kungl. Maj:ts beslut:					Nedsättning av straffet
	Befrielse	Villkorlig dom	Villkorlig fri-givning	Befrielse från förvandlingsstraff om böter betalas	Uppskov med straffets verkställighet	
I. Förmögenhetsbrott.¹						
Straffarbete						
högst 6 mån. 1		11			2	1
» 1 år 1		18				4
över 1 år 1		2	2		1	4
Fängelse 1		6			1	1
Internering, förvaring ..						12
Suspension, avsättning etc. 1						2
II. Andra i strafflagen upptagna brott.² (utom ämbetsbrott)						
Straffarbete:						
högst 6 mån. 1		1				
» 1 år 1		1				1
över 1 år 1		2				9
Fängelse 1		8				
Böter, vite, förverkande				1		
III. Ämbetsbrott.						
Fängelse (arrest) 2		2				6
Böter, vite, förverkande, vederlag 1						1
Suspension, avsättning etc. 1						1
IV. Rattfylleri.³						
Fängelse 1		10			4	10
V. Ransoneringsbrott, prisöverträdelser m. m.						
Fängelse 1		4			1	
Böter, vite, förverkande, vederlag 4		1		7		19
Summa 8		66	2	8	9	71

Ansökan hos Kungl. Maj:t om nåd har i de 164 föreliggande ärendena i 71 fall gjorts direkt efter underrätts, i 48 fall efter hovrätts samt i 45 fall efter högsta domstolens dom eller efter det ansökan om prövningstillstånd av högsta domstolen avslagits.

I 22 fall har Kungl. Maj:t, efter det högsta domstolens yttrande avgivits, förordnat om ytterligare utredning, såsom verkställande av särskild förundersökning, införande av yttrande från medicinalstyrelsen o. s. v.

¹ Stöld, bedrägeri, förskingring m. m.

² Mened, mord, dråp, misshandel, fosterfördrivning, otukt m. m.

³ 6 fall ha med hänsyn till den samtidiga förekomsten av förmögenhetsbrott förts under avd. I.